

Aracsról – másképpen

I. Bevezető

Mi, a vajdasági/délvidéki magyar nemzeti közösség tagjai mostanság egyre többet emlegetjük **Aracsot**, az ottani Pusztatemplom romjait, arról még olyan megfogalmazást is olvashatunk: „**Aracs** romjai a Bánság területén, az egykori Torontál vármegyében a keresztény magyar kultúra legrégebbi emlékjének tekinthetők.” Habár ily néven létezik immár két civil szervezet is a Pusztatemplom védelmére (**Aracs** Pusztatemplom Műemlékvédő Társaság, Torda és **Aracs** '95 – Pusztatemplom Baráti Kör, Törökbecse), egy harmadik, az **Aracs** Társadalmi Szervezet a Művelt Faluért, amely egyben kiadója a legismertebb közéleti folyóiratunknak (**Aracs**), valamint a vajdasági/délvidéki magyar nemzeti közösség legrangosabb elismerését is ilyen nével illetik, ha bárkit megkérdeznénk az elnevezés eredetéről, kétlem, hogy bármilyen elfogadható válasszal tudnának szolgálni.

A Pusztatemplomról úgy véljük, azt valamikor a XI. század környékén építették, majd pedig – nagy valószínűséggel – a XIII. században felújították. Minderről – igaz, inkább építészeti és művészeti megközelítéssel – olvasni lehet Raffay Endre tanulmányaiban¹. Megemlítek még két Araccsal foglalkozó könyvet, egyiket id. Berecz Sándor², másikat Kalapis Zoltán³ írta. Ezekből, de más forrásokból is, megismerkedhetünk egyes **Araccsal** kapcsolatos feltételezésekkel. Lássunk egy idézetet Domonkos László esszéjéből: „*Szent István*

*királyunk az Úrnak 1030-ik évében csanádi püspöknek küldi Imre fia egykori nevelőjét. Az illető majd Szent Gellért néven vonul be a magyar históriába. Csanádi püspökként komoly építkezésekbe kezd, különösen egyházmegyéjének azon részében, amely később Torontál vármegye, illetve Bánság (Bánát) néven lesz ismert. A Tisza déli szakaszának bal partjától keletre eső, termékeny síkon így épül fel egy bencés monostor is, a Kőkénd (ma: Kikinda) felé vezető út közelében. A tatárjáráskor persze éppúgy elpusztul, mint annyi társa, de száz év sem telik el, s Nagy Lajos édesanyja, Erzsébet királyné helyreállíttatja **Aracs** monostorát. Sőt, engedélyt kér a Szentatyától, hogy a kolostor a ferenceseké legyen, erre 1378-ban sor is kerül. A felséges asszony végrendeletében 30 ezer aranyforintot adományoz az újjáépítés befejezésére és – ma így mondanánk – „az állagmegóvásra”. Mindez 1551-ig sikerül is: ebben az esztendőben a hatalma csúcán álló Oszmán Birodalom nagy sereggel vonul a Tisza bácskai oldalán fekvő Óbecse ostromára. **Aracs** község elpusztul, és rommá válik az **aracsi** templom is.”⁴*

Nézzük meg azt is, mit írtak **Aracsról** a XIX. században: „Alapítási éve ismeretlen, csak *annyi bizonyos, hogy 1256-ban már létezett, minthogy az ugyanezen évben tartott esztergomi zsinaton Nicolaus de Aracha* apát is jelen volt. A templom szent Miklós tiszteletére volt emelve és így valószínű, hogy eredetileg a bencések lakták, míg később Erzsé-

¹ Raffay Endre: *AZ ARACSI TEMPLOMROM, Tanulmányok az 1200 körüli évtizedek magyarországi művészetéről, I., Forum Könyvkiadó, 2005.*

² Id. Berecz Sándor: *Pusztatemplom, Egy darab Szentföld, Az aracsi bencés apátság története, Temerin, 1970.*

³ Kalapis Zoltán: *Történelem a föld alatt (948-1848) [Az aracsi Pusztatemplom], Újvidék, 1995.*

⁴ <http://www.hitelfolyoirat.hu/arch/0408/essze.html>, Domonkos László: Például Aracs (részlet)

bet királyné révén a ferenciek birtokába jutott, akik azt még a mohácsi csata után is birták. 1551-ben török kézre került, amely alkalommal a zárda maga elpusztult, a templom azonban még a múlt század végén is fedél alatt állott, s mint szemtanúk állítják, az egyik oltárkép szent Mihály arkangyalt ábrázolta magyar ruhában, bajusszal és sarkantyús csizmával. Létezett e zárda mellett hasonló nevű helység is, **Racha** név alatt, de **Aracsnak** is neveztetik az a pusztát, amely ezen a helyen ma is fennáll. Fekszik Torontálmegyében, Beodra mellett. Ipolyi leírta a templomot archeológiai szempontból. (Baudenkmale 1857. Bővebbet I. Katona, Hist. Crit. X. 674. 1. Sigler Bél-nél, Adpar. 72. 1., hol **Aratha**-nak neveztetik”.⁵

Habár nem tisztzem az idézett részletek igazságtartalmának, illetve azokból a feltételezéseknek megítélése, mégis tudni kell, hogy az Árpád-korban nemcsak Torontálmegyében ismertek ilyen nevű települést, létezett egy **Aracsa** Zala-megyében (ma: Egeraracsa – Eger és **Aracsa** egyesülésével keletkezett –, első ismert írásos említése 1019-ből való, mint a zalavári apátság adózó helye),⁶ de úgyszintén volt egy **Aracs** Somogy-megyében is (ma: Somogyaracs, a településről 1269-ből való az első okleveles adat, akkor **Arach**-nak hívták),⁷ de a Veszprém-megyében (akkoriban az is Zala-megye volt) levő mai Balatonfüred egy része, **Arács** is Árpád-kori település (legkorábban mint **Arácsot** említik az oklevelek, 1118-ban klostora és temploma volt; a Benedek-rendű apátságot 1187 körül alapították).⁸ Azonban arról, hogy helyzetünk még összetettebb legyen, tudni kell, hogy Hargita-megyében (tehát Erdélyben, Romániában), Csíkcsmortán mellett folyik **Aracs**-pataka, amiről nagyon keveset tudok, azt azonban föltételezem,

nem újkeletű az elnevezése. Mindezek után fel kell tenni azt a „költői” kérdést: Valóban a bánági **Aracsról** vett részt Nicolaus de **Aracha** az esztergomi zsinaton?

II. Virtuális keresgélés

Az interneten hiába kutattam a már említett **Aracs(a)** települések és patak után, nevük eredetéről szinte semmit sem találtam, egyedül azt: Aracs eredetének emlékezete már a 14. században kiveszett. Ekkor úgy döntöttem, egy helynévkereső⁹ segítségével leellenőrzöm, a világ mely országában találunk **Aracs**, **Aracsa** vagy ahhoz nagyon hasonló nevű településeket, egy másikkal¹⁰ pedig az egyéb földrajzi helyneveket vizsgálom át.

Az eredmény engem is meglepett. **Ar(r)acs** szóval jelölt helynevet 17-et, míg az **aracsa/haracsa** szóval jelöltekből 29-et találtam, emellett pedig az ezekhez hasonló helynevek száma 41. A következő lépés az volt, hogy többnyelvű online szótár segítségével leellenőriztem, a meglelt helynevek mit jelentenek bármely nyelven. Ezzel nem értem el nagy sikert, mert egyedül a török **araç** szó jelentését leltem meg, az magyarul: **szerszám**. Francia nyelven a hasonló szavak közül az **arachide** magyarul gabonafélét vagy földimogyoró-(hüvely)t, míg az **arracher** kiszakítást, kirántást, az **arracheuse** szedőgépet jelent, japánul pedig az **arashi** értelme: förteteg, vihar. A növénytani elnevezések között ugyancsak találni lehet egy hasonló elnevezést, az **arrach** nevet, ami a sivatagokban vagy sós (szikés) mocsarakban található, az Atroplex nemhez tartozó lágyszárú növényt jelöli, s mivel a települések mind Torontál-, Zala-, Veszprém-, mind pedig Somogy-megyében valamilyen víz mellett található lapos, lapályos részen kialakult kiemelkedésen jöttek létre, azt a feltevést

⁵ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/006/pc000622.html> (Pallasz nagy lexikona)

⁶ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/006/pc000622.html> (Pallasz nagy lexikona)

⁷ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/006/pc000622.html> (Pallasz nagy lexikona)

⁸ <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/006/pc000622.html> (Pallasz nagy lexikona)

⁹ www.fallingrain.com/world

¹⁰ www.maps.msn.com

sem lehet elvetni, hogy az ott őshonos növényről kaphatták elnevezésüket.

Ma a szófejtők körében egyre elterjedtebb, hogy a számunkra ismeretlen értelmű neveket sumér eredetűnek kiáltják ki, s megkísérelnek bizonyítékot találni vagy gyártani annak igazolására. Ennél a névnél azonban még ők is gondban lehetnek, mivel a sumerológusok abban egyetértenek, e nyelven nem létezett „cs” hang, így az ahhoz legközelebb álló „š”-sel vagy a „k”-val jelölt hangot lehet csak segítségül hívni, azaz az **araš(a)**, illetve az **arak(a)** elnevezésre kellene sumér értelmet találni. Habár léteznek már sumér-magyar szótárak, én a Labat-félet¹¹ használtam, amivel az **ára**, **ara3,5 (hara)**, **ara4**, valamint a **ša**, **šř**, **ša4**, **ša5** és a **ša6**, illetve a **ka** sumér szavakkal a következő lehetőségeket tudtam összeállítani:

- 1) **ára** + **ša** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + kiszárit,
- 2) **ara3,5 (hara)** + **ša** = összezúz, porlaszt + kiszárit,
- 3) **ara4** + **ša** = fénylik, ragyog + kiszárit,
- 4) **ára** + **šř** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + lényeg (szív, belsőség),
- 5) **ara3,5 (hara)** + **šř** = összezúz, porlaszt + lényeg (szív, belsőség),
- 6) **ara4** + **šř** = fénylik, ragyog + lényeg (szív, belsőség),
- 7) **ára** + **ša4** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + gyászol,
- 8) **ara3,5 (hara)** + **ša4** = összezúz, porlaszt + gyászol,
- 9) **ára** + **ša4** = fénylik, ragyog + gyászol,
- 10) **ára** + **ša5** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + vág, tör,
- 11) **ara3,5 (hara)** + **ša5** = összezúz, porlaszt + vág, tör,
- 12) **ara4** + **ša5** = fénylik, ragyog + vág, tör,
- 13) **ára** + **ša6** = magasztal, dicsőít + jó, kellemes,

14) **ara3,5 (hara)** + **ša6** = összezúz, porlaszt + jó, kellemes,

15) **ara4** + **ša6** = fénylik, ragyog + jó, kellemes,

16) **ára** + **ka** = magasztal, dicsőít (dicsfény) + száj, kapu,

17) **ara3,5 (hara)** + **ka** = összezúz, porlaszt + száj, kapu, valamint

18) **ara4** + **ka** = fénylik, ragyog + száj, kapu.

1) A keresgélést folytattam a **racs**a/**rach**a/**rača** kifejezéssel kapcsolatban is,¹² hiszen Pallasz nagy lexikona arról is említést tesz, ilyen néven is nevezték **Aracsot**. A kapott listából hármat külön kiemelek, mégpedig: a **Međurača**, a **Sremska Rača** és a **Manastir Rača** helyneveket, hiszen a korai középkorban mindhárom név templomvárat és kolostort jelölt, de kettő (**Sremska Rača** és **Manastir Rača**) a mai napig is működő kolostor elnevezése. Az online szótárak itt sem mutattak eredményt, egyedül a portugál nyelvben van egy, a **racsá**hoz hasonló szó, a **rachar** = vés, farag. A sumér szavak¹³ esetében a **ra**, **ra-ah** és **ša**, **šř**, **ša4**, **ša5** és a **ša6**, illetve a **ka** kifejezések kombinálásával kíséreltem meg választ kapni a kérdésre, hogy van-e a szónak jelentése. Így a következőket írhatom le:

- 1) **ra** + **ša** = áradat + kiszárit,
- 2) **ra** + **šř** = áradat + lényeg (szív, belsőség),
- 3) **ra** + **ša4** = áradat + gyászol,
- 4) **ra** + **ša5** = áradat + vág, tör,
- 5) **ra** + **ša6** = áradat + jó, kellemes,
- 6) **ra-ah** + **ša** = ismételten megtámad + kiszárit,
- 7) **ra-ah** + **šř** = ismételten megtámad + lényeg (szív, belsőség),
- 8) **ra-ah** + **ša4** = ismételten megtámad + gyászol,
- 9) **ra-ah** + **ša5** = ismételten megtámad + vág, tör,

¹¹ www.sumerian.org

¹² www.fallingrain.com/world

¹³ www.sumerian.org

10) **ra-ah + ša6** = ismételten megtámad + jó, kellemes,

11) **ra + ka** = áradat + száj, kapu,

12) **ra-ah + ka** = ismételten megtámad + száj, kapu.

Ember legyen a talpán, aki ezekből a lehetőségekből értelmes magyarázatot tud találni az **aracs/aracsa** vagy a **racsa** szó sumér eredetére. Volt azonban még egy lehetőség, megvizsgálhattam azt is, lehet-e ez a szó hun vagy avar eredetű. E célból az internetről letölthető sziung-nu szószedetet¹⁴ használtam, ahol megtalálhatók a Kínában élő, magukat a hunok utódainak valló hsiung-nu népcsoport leggyakoribb szavai, azonban azok között még csak hasonló elnevezésekre sem leltem.

Megvizsgálhatjuk még a Babilonban használt hónapok neveit is, azok közül a nyolcadikat (csillagjegye a Skorpió) **Arach-Samna** nével illették.¹⁵

Legvégül a Bibliát hívtam segítségül. Ennek átvizsgálása közben három részre lettem figyelmes. Ezek:

1) Teremtés Könyve X. 8-12: „*porro Chus genuit Nemród, ipse coepit esse potens in terra et erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: quasi Nemrod robustus venator coram Domino. Fuit autem principium regni eus Babilon, et Arach et Achad, et Chalne in terra Sennaar. De terra illa egressus est Assur et aedificabat Niniven et Plateas civitas et Cale. Resen quoque inter Niniven et Cale, haec est civitas magna.*”¹⁶ Ez a szöveg a Szent István Társaság által kiadott Bibilában így van jelen: „8 *Kus nemzette Nimródöt. Ez volt az első uralgó a földön. 9 Nagy vadász volt az Úr előtt. Innen a szólás: Nagy vadász az Úr előtt, mint Nimród. 10 Uralma kezdetben kiterjedt Bábelre, Erekre, Akkádra és Sineár*

földjén minden városra. 11 Erről a földről indult ki Asszur és megépítette Ninivét, Rechobot-irt, 12 Kalachot és Rezent, Ninive és Kalach között. (Ez a nagy város.)”¹⁷ míg a Károli-Bibliában ez olvasható: „8 *Khús nemzé Nimródöt is; ez kezdte hatalmassá lenni a földön. 9 Ez hatalmas vadász vala az Úr előtt, azért mondják: Hatalmas vadász az Úr előtt, mint Nimród. 10 Az ő birodalmának kezdete volt Bábeé, Erekh, Akkád és Kálnéh a Sineár földén. 11 E földről ment aztán Assziriába, és építé Ninivét, Rekhoboth városát, és Kaláht. 12 És Reszent Ninivé között és Kaláh között: ez az a nagy város*”¹⁸

2) Józsué könyve 16.5 = „5*Ami Efraim fiainak területét illeti, nemzetségeik szerint: örökrészük határa keleten Atrot-Arach* volt, egészen a felső Bet-Horonig.”¹⁹

3) Krónika I. könyve 7.39 = „39*Ulla fiai: Arach, Haniel és Ricja*”²⁰

A 2) és a 3) idézet a Károli-Bibliában²¹ nem így található meg. Ott mindezek így szerepelnek: 1) Józsué könyve 16.5 = „5*Efraim fiainak határa is az ő családjaik szerint vala, és pedig az ő örökségöknek határa napkelet felé, Atróth-Adártól felső Bethoronig vala.*” és 2) Krónika I. könyve 7.39 = „39*Ulla fiai: Ara, Hanniel és Risja*”. Én nem tudom megállapítani, melyik a hiteles fordítás, azonban hiszem, hogy amennyiben a Szent István Társulat Bibliáját összhangba hozták a többi nyelvre lefordított szöveggel, nagy a valószínűsége, hogy az **Arach** transzkripció a helyes.

Itt már sokkal részletesebb Biblia-elemzés kellene ahhoz, hogy megeljük az összefüggéseket a Nimród birodalma részeként leírt **Arach** (Erek, Erekh, más forrásokban pedig Erech) városa és Atrot-**Arach** (Atróth-Adár) városa között. A későbbi szövegben megjelenő Efraim nemzetségének területe feltehetően

¹⁴ Kisfaludy György: [Pinjines sjung-nu-magyar.html](http://Pinjines.sjung-nu-magyar.html) és Magyar-sjung-nu.html dokumentumok

¹⁵ [Jewish Calendar, www.angelfire.com/pa2/passover/jewish-calendar-month-names.html](http://www.angelfire.com/pa2/passover/jewish-calendar-month-names.html)

¹⁶ <http://www.magtudin.org/korona,%20koronazas.htm>

¹⁷ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/katbibl/html/>, Szent István Társulati Biblia

¹⁸ Szent Biblia, azaz: Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szent Írás, Bibliatársulat Budapest, 1953.

¹⁹ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/katbibl/html/>, Szent István Társulati Biblia

²⁰ <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/katbibl/html/>, Szent István Társulati Biblia

²¹ Szent Biblia, azaz: Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szent Írás, Bibliatársulat Budapest, 1953.

határos volt Áser nemzetségének területével, s Ulla fia **Arach** (Ara) nevét pedig a településről (azaz egyik őstől) kaphatta.

III. Következtetések helyett

Ismét beigazolódott az a mondás, miszerint minél többet tanulunk, annál kevesebbet tudunk. E keresgélés is bizonyítja, a válaszok keresése újabbnál újabb megválaszolatlan kérdéseket eredményez. Hiába fogadnánk el néveredetként a török **szerszám**, a francia **gabonaféle**, a növénytani **szikes vidéken növő fű**, a japán **förgeteg, vihar**, a portugál **vés, farag**, a babiloni **hónapelnevezés**, a bibliai **név** vagy a lehetséges sumér értelmezések bármelyikét, nem kapunk választ olyan kérdésekre mint:

1. Hogyan tudták hasonlóan elnevezni el a Kolumbiában és Brazíliában valaha élt indiánok (ha már a szónak sem spanyolul, sem pedig portugálul nincs értelme), de a meglelt más területeken (Franciaországban, Németországban, Bosznia-Hercegovinában, Afrika és Ázsia országaiban) az ottani őslakosok a meglelt földrajzi helyeket (településeket, folyókat, dombokat), mint valakik valamikor a Kárpát-medencében?

2. Vajon az elnevezések az adott területek őslakosainak nyelvein ugyanolyan értelműek vagy sem?

3. Ha a 2. kérdésre igenlő választ kapunk, akkor az azt jelenti-e, hogy valaha az egész Földön (bábeli zűrzavar előtti állapot) azonos nyelvet beszéltek az emberek?

4. Lehetséges-e, hogy az egész Földet – egy valaha egységes népcsoport – vándorlása közben – népesítette be, amelynek tagjai magukkal vitték az ősi elnevezéseket (legyen szó személy-, hely- és más nevekről)?

A bennem felvetődő kérdések közül csak néhányat – szerintem a legfontosabbakat – jegyeztem le. Bármilyen is legyen a válasz ezekre, egyedül csak az egyértelmű, a további kutatás (legyen az tudományos vagy amatőr) kizárólag akkor lesz eredményes, ha megszabadulunk a berögződött előítéletektől, a dogmatikus gondolkodástól, a tudományosnak kikiáltott feltételezések alapigazságokként történő elfogadásától. Mindez azonban már egy következő generáció feladata lesz, az olyan értelmes, a tudásszerzés irányában nyitott fiataloké, akik a legújabb technikai vívmányok, felfedezések felhasználásával képesek lesznek megtalálni a válaszokat. Még akkor is, ha ezek a válaszok ismét újabbnál újabb kérdéseket vetnek fel.